

Sergiu SÎRBU,

șef interimar al Catedrei drept civil
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

Evghenia GUGULAN,

lector al Catedrei drept civil
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

RĂSPUNDEREA INSTITUȚIEI DE ÎNVĂȚĂMÂNT PENTRU PREJUDICIUL CAUZAT ÎN TIMPUL DEZORDINELOR DE MASĂ DE CĂTRE MINORUL CARE SE AFLĂ SUB SUPRAVEGHEREA ACESTEIA

It is well know the fact that the fundamental institutions of a law system is the institution of juridical liability (responsibility), a form a juridical liability is made up of the ensemble of the norms of the law, the majority of which care in the Civil Code through which regulations are given regarding each persons` obligation for repairing the damage caused to somebody else, through his deeds, or against those whom he has to be responsible for. This article described juridical responsibility of teachers and institutions where they work.

Recenzent: **Vasile ZAVATIN**, doctor în drept, conferențiar universitar

Conduita deontologică profesională—conduită impusă profesorilor este și trebuie să fie în consonanță cu reglementările juridice. Răspunderea profesională este în relație cu răspunderea juridică.

Prof. univ. dr. Alexandru-Virgil VOICU

Toate acțiunile și atitudinile omului sunt determinate de nevoile derivând din firea sa și din mediul natural și social în care trăiește. Desfășurarea normală și armonioasă a vieții sociale face necesară respectarea unor norme de conduită. Nimanui nu-i este îngăduit să încalce ori să nesocotească drepturile și interesele altei persoane. Oricine încalcă această regulă generală trebuie să răspundă pentru faptele sale.

Respectarea legalității și a ordinii de drept constituie una din sarcinile de bază ale societății și ale statului. Instituirea și menținerea legalității se bazează nu numai pe respectarea strictă a legilor de către organele de stat și persoanele cu funcții de răspundere, ci și pe reprezentarea pe care o au cetățenii despre drepturile și obligațiile lor. Este cert faptul că legalitatea și ordinea de drept nu pot fi menținute la nivel dacă membrii societății nu au cunoștințe elementare despre cerințele înaintate de societate pe care ei trebuie să le respecte și despre posibilitățile acordate de legislația în vigoare.

Evenimentele din 7 aprilie 2009 ne-au demonstrat pe deplin nerespectarea drepturilor sociale și politice ale cetățenilor. Ca urmare, în excesele comise au fost implicați foarte mulți tineri, inclusiv elevi, au fost aduse daune de milioane de lei, au fost cauzate prejudicii prin vătămarea integrității și a sănătății cetățenilor. Evident apare întrebarea cine va suporta cheltuielile pentru înlăturarea daunelor. După cum s-a demonstrat, erau implicați în actele de dezordine în masă și minorii.

În primul rând, considerăm necesar de a preciza cine cade sub incidența conceptului de minor. Potrivit prevederilor Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”¹ în sensul legii penale, minor se consideră orice persoană fizică care la data săvârșirii infracțiunii nu avea vârsta de 18 ani. Limita de vârstă de la care începe răspunderea penală a persoanei fizice este de 16 ani. Minorul care are vârsta între 14 ani și 16 ani poartă răspundere penală numai pentru săvârșirea infracțiunilor indicate expres în art.21 alin.(2) Cod penal al Republicii Moldova.

Codul contravențional al Republicii Moldova utilizează, de asemenea, noțiunea de „minor”. Conform prevederilor² acestuia, persoana fizică cu vârsta între 16 și 18 ani este pasibilă de răspundere contravențională pentru săvârșirea faptelor prevăzute la art.228-245 și la art.263-311. În cazul minorului care a săvârșit o faptă ce se încadrează în dispoziția normei din partea specială a cărții întâi, agentul constatator, procurorul sau instanța de judecată expediază materialele cauzei contravenționale autorității administrației publice locale pentru problemele minorilor. La demersul agentului constatator, instanța de judecată poate aplica față de minor măsuri de constrângere cu caracter educativ conform art.104 din Codul penal.

Totodată, minor se consideră acea persoană care nu a împlinit încă vârsta la care își poate exercita toate drepturile³. Făcând referințe la legislația civilă, constatăm că în prevederile legale legiuitorul utilizează pe larg noțiunea de „minor”, această calitate fiind dependentă de criteriul vârstei. În general se consideră minor acea persoană care nu are capacitate de exercițiu deplină, adică nu a împlinit 18 ani. Codul civil al Republicii Moldova conține prevederi cu privire la răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani, răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor între 14-18 ani. De regulă, daunele cauzate de minori sunt suportate de către părinții minorilor, tutorii sau curatorii acestora.

Răspunderea pentru fapta ilicită cauzatoare de prejudicii este o parte componentă a răspunderii sociale ce revine fiecărei persoane pentru faptele ei. Ea apare ca un instrument de ocrotire a drepturilor și intereselor legale ale persoanelor și reglementează procesul de înlăturare a consecințelor negative care se datorează unei fapte ilicite. Răspunderea delictuală este o sancțiune civilă, cu caracter reparator, fără a fi în același timp o pedeapsă⁴.

¹ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii” nr.39 din 22.11.2004. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.7, p.6, punctul 2.

² Cod nr. 218 din 24.10.2008 Codul contravențional al Republicii Moldova, publicat : 16.01.2009 în Monitorul Oficial nr. 3-6 art nr : 15. Data intrării în vigoare : 31.05.2009, art. 16.

³ Dicționar explicativ al limbii române. <http://dexonline.ro>.

⁴ C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, ediția a III-a, ALL BECK, București, 2000, p.123.

Pentru încadrarea răspunderii civile delictuale este necesară întrunirea câtorva condiții obligatorii. Pentru apariția răspunderii delictuale este necesar un fapt juridic. Acest rol îl îndeplinește temeiul răspunderii delictuale. Temeiul răspunderii delictuale este componența delictului civil. Componența delictului civil constituie o totalitate de elemente esențiale formulate de legiuitor ca necesare și suficiente pentru angajarea răspunderii delictuale. Componența delictului civil include următoarele elemente (condiții)⁵:

– prejudiciul – constituie consecințele negative cu caracter patrimonial sau nepatrimonial (moral) ale faptei ilicite, apărute ca urmare a lezării drepturilor subiective. În funcție de posibilitatea evaluării, deosebim prejudiciu moral și patrimonial. În actuala reglementare prejudiciu moral se repară numai în cazurile prevăzute de lege. Prejudiciul patrimonial poate apărea sub forma prejudiciului efectiv și a venitului ratat;

– fapta ilicită – este fapta prin care, încălcându-se normele dreptului obiectiv, se lezează drepturile subiective sau interesele persoanei. Fapta ilicită poate apărea sub forma acțiunii sau inacțiunii. Fapta ilicită apare sub forma inacțiunii în acele situații când, potrivit legii, o persoană este obligată să îndeplinească o activitate sau să săvârșească o anumită acțiune. Abținerea de la îndeplinirea acestei activități sau de la săvârșirea acțiunii prevăzută de normele imperative constituie o faptă ilicită;

– raportul causal dintre faptă și prejudiciu – raportul causal este și condiția în funcție de care se determină mărimea despăgubirii. Se repară numai prejudiciul care este consecința directă a faptei ilicite;

– vinovăția – în materia răspunderii delictuale forma și gradul vinovăției autorului faptei ilicite nu prezintă importanță pentru determinarea cuantumului despăgubirii, fiind aplicabil principiul reparării integrale a daunei. Legislația civilă cunoaște cazuri în care răspunderea delictuală se antrenează în lipsa caracterului ilicit al faptei dăunătoare (art. 1402 Cod civil) sau în lipsa vinovăției (art. 1405, 1410 Cod civil (răspundere obiectivă)).

Acestea sunt condițiile generale necesare pentru antrenarea răspunderii delictuale. Lipsa unei condiții, potrivit regulii generale, exclude răspunderea delictuală, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege când răspunderea delictuală se poate angaja și în lipsa unor condiții. Dacă legea modifică sau restrânge cercul condițiilor necesare pentru angajarea răspunderii delictuale, suntem în prezența unor condiții speciale.

Articolul 1406 Cod civil al Republicii Moldova și art.1073 Codul civil al Federației Ruse⁶ prevăd: „În cazul în care minorul care nu a împlinit 14 ani a cauzat prejudiciu când se afla sub supravegherea unei instituții de învățământ, de educație sau curativă ori a unei persoane obligate să-l supravegheze în bază de contract, acestea răspund pentru prejudiciul cauzat. Se poate angaja și răspunderea comună

⁵ Cod nr. 1107 din 06.06.2002 Codul Civil al Republicii Moldova, publicat la 22.06.2002 în Monitorul Oficial nr. 82-86. art.1398.

⁶ А.Б.Борисов, *Комментарий к гражданскому кодексу Российской Федерации*, Из-во Книжный мир, Москва, 2007, стр. 925.

pe cote-părți a părinților (tutorilor) și a instituțiilor sus-numite atunci când fapta prejudiciabilă se comite ca urmare a exercitării supravegherii neadecvate de către instituțiile respective și educării necorespunzătoare de către părinți sau tutori.”

În măsura în care un minor care nu a împlinit 14 ani a cauzat un prejudiciu, în baza art. 1406 Cod civil se declanșează trei prezumții:

a) prezumția că părinții (tutorii) sau instituțiile respective nu au executat sau au executat necorespunzător educarea și/sau supravegherea minorului (fapta ilicită); b) prezumția existenței raportului de cauzalitate dintre supravegherea și educarea necorespunzătoare și săvârșirea de către minor a faptei ilicite dăunătoare;

c) prezumția vinovăției părinților (tutorilor) sau a instituțiilor respective în neîndeplinirea sau îndeplinirea corespunzătoare a îndatoririlor ce le revin. Persoana obligată să repare prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani se poate exonera de răspundere dovedind nevinovăția sa, și anume – că și-a executat în mod ireproșabil obligațiile de supraveghere și educare a copilului, că încălcarea obligației de educare și/sau supraveghere nu se află în raport causal cu fapta prejudiciabilă a minorului.

Obligația părinților (tutorilor) sau a instituțiilor respective de a repara prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani nu încetează odată cu atingerea majoratului acestuia sau odată cu dobândirea unor bunuri suficiente pentru repararea prejudiciului. Aceasta se explică prin faptul că părinții (tutorii) sau instituțiile respective răspund pentru propria faptă vinovată.

Problema primordială a acestui articol constă în stabilirea existenței vinovăției instituțiilor de învățământ cu privire la implicarea sau mai bine zis permisiunea participării studenților și elevilor la acțiunile de exces, vina acestora și posibilitatea tragerii acestora (instituțiilor de învățământ) la răspundere, stabilirea gradului de vinovăție, limitele răspunderii civile, penale sau contravenționale.

Legislația națională, și anume Legea învățământului, conține prevederi cu privire la obligațiile cadrelor didactice. Cadrele didactice sunt obligate:

a) să respecte în activitate normele de etică, să cultive, prin propriul exemplu, principiile morale de dreptate, echitate, umanism, generozitate, hărnicie, patriotism și alte virtuți;

b) să asigure buna desfășurare a procesului instructiv-educativ, însușirea temeinică a programelor de studii și dezvoltarea capacităților elevilor și studenților;

c) să asigure securitatea vieții și ocrotirea sănătății copiilor în procesul de învățământ;

d) să desfășoare procesul de educație și instruire în spiritul stimei față de familie, părinți, adulți, al respectului față de valorile culturale și spirituale naționale și universale, să educe o atitudine grijulie față de mediul înconjurător;

e) să-și perfecționeze în permanență calificarea profesională, măiestria pedagogică;

f) să nu facă propagandă șovină, naționalistă, politică, religioasă, militaristă, aceasta fiind incompatibilă cu activitatea pedagogică;

g) să nu implice elevii în acțiuni de stradă (mitinguri, demonstrații pichetări etc.).⁷

⁷ Legea învățământului nr.547 din 21.07.1995. MO nr.62-63 din 09.11.1995, art.56.

Analizând cele menționate, putem conchide că totuși în situațiile similare (punctul g) cadrele didactice își asumă o responsabilitate concretă pentru astfel de acțiuni. Însă rămâne a definitiva procesul de aplicare în viață a acestor prevederi legale.

Putem deduce următoarele:

– În cazul în care cumulativ sunt întrunite toate condițiile necesare pentru existența răspunderii civile, daunele sau prejudiciile aduse de minori sunt înlăturate în primul rând de părinți;

– Odată ce copiii minori sunt lăsați sub supravegherea organelor de tutelă sau curatelă cum ar fi și instituțiile de învățământ, acestea din urmă își asumă obligația de supraveghere și coordonare. Pe scurt, instituția de învățământ ar trebui să-și asume responsabilitatea pentru acțiunile sau inacțiunile minorilor aflați sub supraveghere.

– Este necesar de a stabili limitele răspunderii materiale sau morale a instituției de învățământ, procedura recuperării prejudiciilor provocate de minori.

– Este necesar de a determina cine va înlătura prejudiciul: profesorul (persoana fizică) sau instituția de învățământ (persoana juridică)?

În fine, am putea conchide că este vorba despre existența răspunderii instituțiilor de învățământ pentru prejudiciul cauzat în timpul dezordinilor în masă de către minorul care se află sub supravegherea acesteia doar în cazurile când sunt îmbinate cumulativ condițiile răspunderii civile, când minorul la acel moment se afla într-adevăr sub supravegherea instituției. Însă nu există reglementare în vederea stabilirii procedurii de înlăturare a prejudiciului. Codul civil conține doar prevederi generale cu privire la antrenarea răspunderii civile delictuale, și ca urmare am propune introducerea unor articole care ar reglementa răspunderea instituțiilor de învățământ, stabilirea unui cadru legal care ar viza procedura propriu-zisă a înlăturării daunelor prejudiciate de minori.

Bibliografie:

1. Cod nr. 1107 din 06.06.2002 Codul Civil al Republicii Moldova, publicat la 22.06.2002 în Monitorul Oficial nr. 82-86.
2. Cod nr. 218 din 24.10.2008 Codul Contravențional al Republicii Moldova, publicat la 16.01.2009 în Monitorul Oficial Nr. 3-6 art Nr : 15 Data intrării in vigoare : 31.05.2009.
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii” nr.39 din 22.11.2004. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.7.
4. Sergiu Baieș, Aurel Băieșu ș.a., *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor*, volumul II, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2005.
5. А.Б. Борисов, *Комментарий к гражданскому кодексу Российской Федерации*, Из-во Книжный мир, Москва, 2007.